

37. Modern Arap Şairi Ahmet Matar'ın Lâfitât'ında Epigrâm Sanatı

Gökhan TUNÇ¹

APA: Tunç, G. (2023). Modern Arap Şairi Ahmet Matar'ın Lâfitât'ında Epigrâm Sanatı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 482-489. DOI: 10.29000/rumelide.1331497.

Öz

Ahmet Matar 1954 doğumlu, Irak'lı, Londra'da yaşayan sürgün şairidir. Özgürlük şairi, istisnai şair, ironik şair, devrimci şair, Arap halklarının şairi, sürgün şairi ve en önemlisi şairlerin kralı olarak adlandırılır. Halkın yaşam koşullarını görmezden gelen Arap yöneticilerini şiirlerinde hicveder. Şiirinin merkezine milletin özgürlüğünü ve yaşam standartlarını alarak, Arap rejimlerini epigrâm (*kısa hiciv*) sanatı kullanarak eleştirir. Nükteli şiir yeteneğini epigrâmik yapıyla zirveye taşır. Şair şiirlerinde ironi, mizâh, paradoks, metafor, politik şiir, epigrâm, istihza, hiciv, iktibâs ile beyânî ve bedî sanatları etkin bir şekilde kullanmıştır. Matar'ın epigrâmları Arap yönetimlerini eleştirmede bir araç haline gelmiştir. Şair divanını Lâfitât olarak isimlendirmiştir. Epigrâm biçim ve edebi tür olarak kısa hicivli, nükteli şiir sanatıdır. Epigrâm tarihini ele aldığımızda ilk olarak Yunan edebiyatında ortaya çıkmış, Roma dönemi ile gelişmiş ve İngiliz edebiyatında zirveye taşınmıştır. Türkçe'de epigrâmik şiirler pek yaygın olmamakla birlikte epigrâm sanatının tarihi bir serüveni de söz konusu değildir. Daha çok nükte başlığı altında bu tarz şiirler ele alınmıştır. Arap dünyasına ise epigrâm Taha Hüseyin ile (1944) giriş yapmıştır ve başta Matar olmak üzere Arap şairlerce nükteli kısa hiciv üslubu olarak kullanılmıştır. Nitel özellik taşıyan çalışmamız doküman inceleme desenine göre yürütülmüş ve elde edilen veriler betimsel analize tabii tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: Epigrâm, İroni, Metafor, Hiciv, Nükte

Art of the Epigram in the Lafit of the Modern Arab Poet Ahmet Matar

Abstract

Ahmet Matar is an exiled poet from Iraq, born in 1954, living in London. He is called the poet of freedom, the exceptional poet, the ironic poet, the revolutionary poet, the poet of the Arab peoples, the poet of exile, and most importantly, the king of poets. In her poems, she satirizes the Arab rulers who ignored the living conditions of the people. She criticizes the Arab regimes by using the art of epigram (*short satire*) by taking the freedom and living standards of the nation at the center of her poetry. She brings her witty poetry talent to the top with her epigrammatic structure. The poet used irony, humor, paradox, metaphor, political poetry, epigram, sarcasm, satire, citation, and declarative and bedi 'arts effectively in her poems. Matar's epigrams became a tool to criticize Arab governments. The poet named her divan as Lâfitât. Epigram is a short satirical, witty poetry in form and literary genre. When we consider the history of the epigram, it first appeared in Greek literature, developed with the Roman period and moved to the top in English literature. Although epigrammatic poems are not very common in Turkish, there is no historical adventure of epigram art too. These types of poems have been discussed under the title of wit. She entered the Arab world with the epigrâm Taha Hüseyin (1944) and was used as a humorous short satirical style by Arab poets, especially Matar. Our

¹ Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili Ve Belagati (Samsun, Türkiye), gtunc58@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-8688-6708 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 12.05.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1331497]

qualitative study was carried out according to the document analysis pattern and the obtained data were subjected to descriptive analysis.

Keywords: Epigram, İrony, Metaphor, Satire, Wit

Giriş

Epigram, kısa, ilginç, akılda kalıcı ve bazen şaşırtıcı veya hicivli bir ifadedir. Sözcük Yunanca ἐπίγραμμα epigramma "yazıt" dan ἐπιγράφειν epigráphein " yazmak, üzerine yazmak " kelimesinden türetilmiştir ve iki bin yıldan fazla bir süredir kullanılmaktadır. Doğu dillerinde (Arapça, Türkçe, Farsça) bu kavram nükte olarak kullanılmıştır. Arapça'da الأبيجرام kavramı ile ifade edilir.

Eski Yunan'da sporcu heykelleri dahil olmak üzere; adak sunulan tapınaklara ve mezar taşlarına epigram manzumeler işlenmiştir. Zamanla bu manzumeler, kısa şekil özelliklerinin de etkisiyle küçük ve anlamlı sözler halinde kullanılmaya başlanmıştır. Helenistik dönemde, bilimsel yazıtlı epigram koleksiyonları gelişen bir edebi tür haline gelmiştir.

Roma epigramları, Yunan öncüllerine ve çağdaşlarına çok şey borçludur. Bununla birlikte, Roma epigramları, genellikle Yunan epigramlarından daha fazla hiciv ve zaman zaman etki için sivri bir dil içerir.

Erken dönem İngiliz edebiyatında, özellikle İncil'in ve Yunan- Roma şairlerinin çevirilerinde epigram ve atasözü hakimdir. İngiliz edebiyatının Kuzey Amerika'da kaleme alınan epigrâmik ilk eseri, Robert Hayman² Quodlibets'i 300'den fazla epigramı içeren Son Zamanlarda Britanya ve Eski Newfoundland adlı eserleridir. Ayrıca Kraliçe Victoria (1837–1901) döneminde yaşayan ünlü yazar Emily Dickinson³ nükteli beyitleri içeren epigrâm sanatını sık kullanmıştır.

Arap dünyasına ise epigram sanatı Taha Hüseyin⁴ 1944 yılının ortalarında kaleme aldığı (جنة الشوك) (Dikenler Cenneti) adlı eseri ile girmiştir. Bu eserinde şair bir vecizesinde şöyle der:

” قال الطالب الفتى لأستاذه الشيخ: أى فنون الأدب أحق أن يزدهر وينفق فى هذا العصر الذى نحن فيه ؟

“قال الأستاذ الشيخ لتلميذه الفتى: لا أدرى! ولكننا فى عصر انتقال أشد فنون الأدب لملاءمة فن الهجاء

“Genç bir talebe bilge hocasına sorar: İçinde bulunduğumuz bu devirde edebi sanatlarından hangisi gelişip parlamayı daha çok hak ediyor?”

Hoca şöyle cevap verir: Bilmiyorum! Ama hiciv sanatlarına uygun edebi sanatların en yoğun olduğu bir geçiş çağındayız.”

Epigrâm sanatı içeren şiirleri kaleme alan diğer Arap yazarlar ise İzzettin İsmail divanında دمعته للأسى (Kederden Bir Gözyaşı ve Sevinçten Bir Gözyaşı) başlıklı kasidesi, Adonis'in ilk kasideleri,

² Robert Hayman (14 Ağustos 1575 - Kasım 1629) Newfoundland'daki Bristol's Hope kolonisinin Tescilli valisiydi ve aynı zamanda bir şairdi.

³ Emily Elizabeth Dickinson (10 Aralık 1830 - 15 Mayıs 1886) arası yaşamış Amerikalı bir şairdir.

⁴ Taha Hüseyin 1889 - 1973, Kahire, Mısırlı yazardır. Üç yaşından beri gözleri görmemektedir. Kör olmasına rağmen Kahire'de ve ardından da Paris'te eğitim görmüştür. Collège de Sorbonne'de eğitimini tamamlamıştır. Kahire'de Edebiyat Fakültesi'nde profesörlük yapmıştır. 1950 yılında Eğitim Bakanı oldu ve 1952'de bu görevden ayrılmıştır. 1955 yılında Arap Birliği Kültür Dairesi başkanlığı yapmıştır. 1963'te Mısır enstitüsü ve aynı yıl Kahire Akademisi başkanlıklarını yapmıştır. Eleştiriler, romanlar ve denemeler yazmıştır.

Ahmet Matar'ın لافتات (*Lâfitât*) adlı divanı, Suudi şair 'Eid el-Huceylî, Muhammed Habibi, Filistinli İzzettin el-Manahrah... gibi şairlerdir.

Biz bu şairler arasından Ahmet Matar'ın لافتات (*Lâfitât*) adlı divanındaki epigrâm sanatını ele alacağız. Şair Ahmet Matar, bu divanında uykuya dalan Arap toplumunun içinde yaşadığı paradoksun değerine eğilmiştir. Şiirlerinin mısra sonlarında ünlem işareti koyarak epigrâm sanatını kullanan şair Arap kuruluşlarını ve yöneticileri hicveder. Şimdi şairimizi kısaca tanıyalım

1. Modern Dönem İroni Şairi Ahmet Matar

Özgürlük şairi, istisnai şair, ironik şair, devrimci şair, Arap halklarının şairi, sürgün şairi ve en önemlisi şairlerin kralı olarak adlandırılan Ahmet MATAR; Irak'ın Basra'daki et-Tennûme köyünde dünyaya geldi.⁵ Erken yaşta şiir okumaya başladı. Yaklaşık 14 yaşında şiir yazmaya başladı. Şiirleri pek çok uzman tarafından beğenildi ve sergilendi. Şiirini okuyanlar onun yaşındaki bir çocuğun bu özel hileli kelime dağarcığını kullanabilmesine şaşırmışlardır.

Sorunlu siyasi koşullar nedeniyle plansız bir şekilde kendini siyasetin içinde buldu. Kör, sessiz bir sağır rolü oynamak yerine, bir şeye ulaşması gerektiğine dair hevesli duyguları ağır bastı. Siyasi şiirleri dikkat çekici ve motive edici etkiye sahipti. Arapça konuşulan tüm ülkelerde şiirlerinde Arap rejimlerine yönelik sert eleştirileriyle tanındı. Kuveyt'e yetmişli yılların ortalarında geldi. Kendisini Kuveyt'e gitmeye zorlayan mevcut düzenlemeleri ve koşulları açıkça eleştirdi. Bir süre orada çalıştıktan sonra Kuveyt'ten ayrılmak zorunda kaldı. 1986 yılında İngiltere'ye sınır dışı edilerek oraya yerleşti. Londra'da Lafitât (*Laftat 1, Laftat 2, Laftat 3, Laftat 4, Laftat 5, Laftat 6, Laftat 7*) adını verdiği büyük divanı tamamladı. Vatani ona hep eşlik etmiş ve şiirine de bu yansımasıdır.

Arap dünyasında Katar'da yayımlanan Qabas dergisinin ilk sayfasındaki "*Lâfitât*'i" ile ünlü oldu. Divanını Londra'da kaldığı süre boyunca masrafları kendisine ait olmak üzere bastırıldı ve divanı "*Lâfitât*" başlıklı yedi koleksiyon içeriyor.⁶ Lakabı Şairlerin Kralı'dır. Siyasi kimliğe sahip bir şairdir. Şiirleri hicivli ve eleştireldir. Tarzı Nizâr Qabbâni'yi⁷ نزار قباني anımsatır fakat kadınlık ve kaba temalar konusunda zevki yoktur. Şiiri Arap ülkelerinin yöneticileri, özgürlük eksikliği, işkence kullanımı, her ne pahasına olursa olsun iktidara tutunmak için olanlara eleştireldir.

Matar, beşikten mezara kadar hayatını şu sözleriyle özetliyor: "*Otuz yıl önce, toy bir genç, etrafındakilerin hapis, sürgün ve ölüm arasında dağıldığı bir platforma kızarak evi terk etti. Onuru ihlal edilmeyen, özgürlüğü çalınmayan, sesi susturulmayan, şiirinin gölgesi dahi takip edilmeyen Irak hayali kuran bir genç. Daha güzel bir eve, kendisini bekleyen bir anneye, sabırlı bir babaya ve yeni doğan gibi özgür kardeşlere yakın bir zamanda dönmeyi umarak vatanını yanına alıp giden bir genç. O genç çocuk, sırtının otuz yıl açık kalacağını ve sürgünde zulme uğrayacağını ve iblislerin kötü niyetlere sahip olduğunu bilmiyordu.*"

Sultan için nağmeler veya methiyeler nazmetmedi ancak kalemiyle büyük Arap dünyasının düşüncelerini ve acılarını dile getirdi. Engellemelere ve kısıtlamalara rağmen insanların kalbine girdi. Şiirlerinin çoğu bize Arap ülkelerinde özgürlüklerin ve özellikle de ifade özgürlüğünün bastırılmasını

⁵ Matar, *el-A'mâlû's-Şi'riyye el- Kâmile*, Londra 2003, s.6.

⁶ Matar, *el-A'mâlû's-Şi'riyye el- Kâmile*, s. 8.

⁷ Nizar Kabbani, Suriyeli şair, yazar ve diplomattır. Eserleri birçok dile çevrilen ve Arap dünyasının en tanınmış şairlerinden biridir.

anlatıyor. Özgür alanını kısıtlayan otoriteye karşı vatandaşın tutumuna odaklanır ve onun tarzı, aşırı dürüstlük, sert eleştiri ve ironi ile karakterize edilir.⁸

2. Ahmet Matar'ın Lâfîât'ında Epigrâm (Hicivli Kısa Şiir Söyleme) Sanatı

Şairin şiirleri 1980'li yıllarda Filistin'in başkenti Kudüs'te yayımlanan "الميثاق" (*Tüzük*) adlı dergide Lâfîât 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 şeklinde devam eden kısa şiirler şeklinde yayımlanmıştır. Arapça'da kısa ve hicivli kasideler için أبجرام (*epigrâm*) sanatı kullanılır. Matar'ın kullandığı bu epigrâm sanatına dayalı birtakım şiirleri 1981'de Almanya'nın Stuttgart kentinde Formen "der literatur adlı dergide Edebi Biçim başlığı altında da yayımlanmıştır. Türkiye'de ise bu tarz şiirler pek yaygın olmamakla birlikte epigrâm sanatının tarihi bir serüvenüde söz konusu değildir. Belâgat terimleri, söz sanatları ve İslâm Ansiklopedisinde de epigrâm ile alakalı müstakil bir başlığa ulaşılamamıştır. Ancak modern dönem yazar ve şairlerinden Süleyman İnan⁹ "epigrâm" başlıklı bir eser ele almıştır. "Sükûtun şaplağı, en kısalığın şiiri..." olarak adlandırdığı eseri epigrâm alanında modern dönemde bu alana dikkat çekmeyi hedeflemiştir. Ayrıca çağdaş Arap şiirinde de epigrâm sanatı gerekli değeri görmemiş ve müstakil bir sanat olarak sadece Matar'ın kullandığı bir üslup ve söz sanatı olarak yerini almıştır. Epigrâm sanatı ile alakalı bazı Arap şair ve yazarların görüşleri ise şöyledir:

Taha Hüseyin Epigrâm'ın özelliklerinden şöyle bahseder: "Kısa beyitlidir ancak manası uzun şiirlerdir. Yiğit şairlerin ölçülü ve manası derin sözcükleri tercih etmesi ile ayırt edilir. Manası aklın, iradenin ve kalbin izini taşır. Ondan küçük bir kesit, keskin uçlu ince ya da narin bir bıçak gibidir. Yasalarından biri, normların, geleneklerin ve göreneklerin olağan sınırlarını aşan mutlak özgürlüktür."¹⁰ Ayrıca Taha Hüseyin, bu sanatın eski Arap şiirindeki örneklerine dikkat çekiyor. Bunlar, Abbasi devrinde Basra, Kûfe ve Bağdat'taki Beşar¹¹, Hammad¹², Muti¹³ ve ashabının tamamı tarafından nazmedilmiş hiciv şiirleridir. Şiir âlimleri Epigrâm terimini bilmedikleri için ilk başta nazmettikleri şiirleri taşlama ya da atışma olarak ifade etmişlerdir.

Matar epigrâm ile karakterize edilen kısalığın özelliğini şöyle açıklar. "Şiirin ortaya çıktığı ve geliştiği koşullarda intikalinin ve ezberlenmesinin kolay olması için, dillerde dolaşması için, hadislerin bir kısmında hatibin, bazı yazılarında müellifin ve bazı derslerinde müderrisin onu kullanmasının kolay olması için bu tür şiirler kısadır. Ayrıca içeriğinin hafiflik, keskinlik ve sürpriz unsurları içermesi nedeniyle dinleyici ve okuyuculara eğlenceli hale getirmek için kısadır. Hasılı kelâm sonunda fertlerin ve grupların kalplerinde derin bir tesir bırakmak için bu tür şiirler kısadır."¹⁴

Epigrâm, isim olarak bu şekliyle olmasa da bilinen en eski edebi türlerden biridir. Tarihi m.ö. sekizinci yüzyıldan öncesi bilinen kısa anlatı türleriyle aynıdır. Alimler onu genel olarak sıradan kısa şiir türü

⁸ Matar, *el-A'mâlu'l-Kâmile li-Ahmet Matar*, Dâr'us-Safâ li'l-Neşr, el-Mukaddime, s.8.

⁹ Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olan Süleyman İnan, 1997'de yüksek Lisansını; 2003'te de doktora çalışmasını tamamladı. 2008'de ise doçent oldu. 1997'den beri Pamukkale Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan İnan'ın, Türkiye'nin yakın tarihi, tarih yöntemi ve biyografi üzerine yayımlanmış kitap ve makaleleri vardır.

¹⁰ Adil el-Usta, *Arap Edebiyatında Epigrâm Sanatı: Ahmed Matar ve Lâfîât*, Almanya, 1991, s. 2.

¹¹ Beşşâr b. Burd el-Ukeylî, Abbasi döneminin en meşhur şairlerinden biridir. el-Muvelledün denilen şairlerin en çok şiir nazmedenlerinden birisi olduğu bilinmektedir. Muhdes şairler arasında sınıflandırılmaktadır. Kaynaklarda, "ibiklî" veya "küpelî" manasına gelen el-mura"as lakabıyla anıldığı belirtilmiştir. Şiirlerinde Zerdüştlük eğilimi gösteren bazı ifadelere rastlamak mümkündür. Döneminin önemli hiciv şairlerinden biridir. Buna karşın, methiye, mersiye ve gazel türlerinde de yeteneğini ortaya koyduğu şiirler nazmetmiştir.

¹² Ebû Amr (*Ebû Yahyâ*) Hammâd b. Ömer (*Yahyâ*) b. Yûnus el-Kûfi Ağır hicivleri ve müstehcen şiirleriyle tanınan Abbasi dönemi Arap şairidir.

¹³ Ebü'l-Hüseyn (*Ebû Zekeriyâ*) Zeynüddin Yahyâ b. Abdil Mu'tî b. Abdinnûr ez-Zevâvî el-Mağribî, Arap dili âlimi, edip ve şairdir.

¹⁴ Usta, *Arap Edebiyatında Epigrâm Sanatı: Ahmed Matar ve Lâfîât*, Almanya, 1991, s. 3.

olarak görmüşlerdir. Hatta bazıları mezar taşlarına, doğum günü hediyelerine, heykellere, anıt çizimlerine ve kilisedeki sunağa yazılmış kısa bir hiciv parçası olarak değerlendirmiştir.

2.1. Epigrâm'ı Diğer Edebi Türlerden Ayıran Özellikler

Epigrâmı şu üç özellikle karakterize ederek diğer edebi türlerden ayırt edebiliriz:

Birincisi: Bu tür, anormal siyasi ilişkileri ifade etmede uygun bir şiir sanatı olarak kabul edilir. Kültür sahnesinde rakiplerle rekabette hiciv başlığı altında temel teşkil eder.

İkincisi: Bu sanat aslen insanları ve konuları tanzim eder. Şahısların tedavisinde, ahlaki çekişme veya siyasi çatışmada bir silah olarak kullanılabilirdiği için önemli hale gelmiştir. Cimri ya da aldatılan şahıslar gibi çizgi roman karakterlerini betimlemek için de kullanılır. Gözlerimizi hedefe açar.

Üçüncüsü: Bu edebi biçim, kısıklık ile karakterize edilmiştir. Şiir beyitlerinde kısıklık, bu edebî tür için bir erdem ve gereklilik haline gelmiştir. Ayrıca, ekonomik bir şiir türü olarak karakterize edilmiştir. Epigrâm bir göz açıp kapama mesafesindedir diye ifade edilir ve bir sürpriz, şaşırma ya da ani olma durumu üzerine kuruludur.

Epigrâm Sanatı kullanımını Orta Çağ'da duraklamıştır. Ancak Baas döneminde¹⁵ aktiftir ve özel önem kazandığı alanlar devrimler, darbeler ve reform dönemleridir. Şair Matar ise bu dönemde yetişmesi hasebiyle bu sanatı aktif bir şekilde kullanmıştır. Şairin yaşadığı dönemde siyasi olarak iktidarsızlık koşulları hakimdir. Kültürel sahnede bu şair ile o dönem çağdaş Arap şairler arasında bir rekabet vardır. Şairin iktidar yanlısı olmayışı sürgünle sonuçlansa da rakipleriyle yarışını yurtdışında da sürdürmüştür. Bu yüzden Lâfitât'ı, sürgünde yazdığı şiirleri olduğundan bazı şiirleri boyut olarak dört satırı geçmeyen şiirler olarak kısıklığıyla öne çıkıyor. Ayrıca şair Kuveyt başta olmak üzere farklı ülkelerde köşe yazıları olarak sunulan şiirlerini dikkat çekici ve kısa şiirler olarak yazmak durumundadır. Zira kendisine ayrılan kısımlar ilk sayfalarda yeterince kısıtlıdır. Şiirin boyutunun toplamını görmek için Ahmed Matar'ın ilk Lâfitât'ından *الصدى (Yankı)* başlıklı şiirini görelim:¹⁶

Hayırrr! (<i>diye</i>) haykırdım	صرخت : لا
Acımın şiddetinden	من شدة الألم
Ancak sesimin yankısı	لكن صدی صوتي
Ölümden korktu ve	خاف من الموت
Beni vazgeçirdi: (<i>Dedim ki</i>) Evet.	فارتد لي : نعم

Şiir toplamda beş beyitten oluşmuş olup acının şiddetini ölüm korkusunun bastırmasıyla hayır'a evet demenin çelişmesini ifade etmektedir. Şair epigrâm sanatı ile yöneticilerin ölümle insanları korkuttuğunu ve insanların acılarını bile ifade edemeyişlerini bir ifade özgürlüğü kısıtlaması temelinde hicvetmiştir. Örneğin " *خُلِقُ* " (*Yaradılış*) adlı şiirinde şöyle diyor:¹⁷

¹⁵ Baas döneminde Irak ya da resmî adıyla Irak Cumhuriyeti, Irak tarihinde ülkenin Arap Sosyalist Baas Partisi tarafından yönetildiği 1968 ila 2003 arasındaki dönemdir.

¹⁶ Matar, *Tüm Şiirsel Eserleri*, Lâfitât 1, s. 14.

¹⁷ Matar, *Tüm Şiirsel Eserleri*, s. 528.

Yeryüzünde iki kreasyon (<i>mahlûk</i>) vardır:	في الأرض مخلوقان :
İnsanoğlu...	إنس ..
Ve Amerikanoğlu!	و أمريكيان !

Şair burada İcaz sanatıyla az sözle çok manayı anlatmayı hedeflemiştir. İnsanlar yaratılmadan önce melekler ve şeytanlar yaratılmıştır. Melekler iyiliği temsil ederken şeytan da kötülüğü temsil eder. Şair insanların düşüncelerindeki bu olguyu kırarak melekler yerine iyiliğin sembolü olarak insanları, kötülüğün temsilcisi olarak da Amerika'yı ele almıştır.

Şair Kur'ân-ı Kerim'in akılcılığı, belâgatı ve fesahatinden aşırı derece etkilenmiş ve şiirini Kur'ânî metinlerle özdeşleştirmiştir. Epigrâmik bir şiirinde şöyle diyor:¹⁸

Vatandaş hüküm giyene kadar suçlanır	خلق المواطن مجرماً حتى يدين
Hakkın (<i>gerçeğin</i>) dili yoktur	و الحق ليس له لسان
Adaletin elinde yetki yok	و العدل ليس له يدين
Kılıç korkağın elinde	و السيف بمسكه جبان
Gözyaşlarımız ve kanımız bizden çıktı	و بدمعنا و دماننا سقط الكيان
O hâlde, hükümdarların nimetlerini nasıl yalanlarız?	فيأي آلاء الولاة تكذبان

Şair Rahman Suresi 8,9,10,11,12,13. gibi ayetlere atıfta bulunarak beyitlerin son kelimelerini sure sonundaki gibi kafiye ve manidar tamamlamıştır.

Şairin kültür sahnesindeki bazı şairlerle rekabetini ortaya koymak ve epigrâmı nasıl kullandığını görmek için Lâfîât'ında عقوبة إبليس "*Şeytanın Cezası*" başlıklı şiirine bakabiliriz:¹⁹

<i>Şeytan kız arkadaşına güvence verdi: Üzülme Paris</i>	طمأن إبليس خليلته : لا تنزعجي يا باريس.
<i>Benim azabım kötü değil.</i>	إن عذابي غير بنيس.
<i>Rabbim o evde (cehennemde) bana ne yapar ki?</i>	ماذا يفعل بي ربي في تلك الدار ؟
<i>Rabbim hiç beni ateşe atar mı? Ben (zaten) ateştenim!</i>	هل يدخلني ربي ناراً ؟ أنا من نار !
<i>Beni şeytanlaştırır mı (iblis yapar mı)? Ben (zaten) şeytanım!</i>	هل يبلسني ؟ أنا إبليس !
<i>(Kız arkadaşı) dedi ki: Şeytanlığı (Dolandırıcılığı) bırak</i>	قالت : دع عنك التدليس
<i>Saçmalıklarımı biliyorum, bütün bunlar hava atmak için.</i>	أعرف أن هراءك هذا للتفتيس.
<i>Senin Rabbin bir şeye aciz mi ki?!</i>	هل يحجز ربك عن شيء ؟!
<i>Ya sana zevk almayı öğrettiyse ve sana bir azizin masumiyetini verdiyse</i>	ماذا لو علمك الذوق و أعطاك براءة قديس
<i>Seni sevmek duyguların en hassası</i>	و حباك أرق أحاسيس
<i>Sonra seni uyarmadan... Adonis'in şiirini okuman için mi çağırdı?!</i>	ثم دعاك بلا إنذار ... أن تقرأ شعر أدونيس ؟!

Şiirinde açık olan şair Matar: "Adonis'in gizemli şiirlerini okurken, diğerlerinin aksine Allah'ın şeytanı ateşten yaratırken yazdığı ve baştan sona lanetlediği şeytan'ın ebedi lanetinden daha sert bir lanet vardır." der. İblis de en şiddetli ızdırapları çektiğini ve çektiğinden daha şiddetli ve daha zor bir azap

¹⁸ Matar, Lâfîât 1, s. 154.

¹⁹ Matar, *Tüm Şiirsel Eserleri, Lâfîât 1*, s. 74.

olmadığını anlar. Ancak kız arkadaşı iblisten (*ateşten*) daha kötü ve daha şiddetli bir şey olduğunu görür ki o da Adonis'in şiirlerini okuyan kişinin başına gelen lanettir. Yüce Allah (c.c.) şeytandan korusun, Adonis'i bağışlasın ve ona bir evliya masumiyeti versin, ona duyguların en hassasını versin. Burada, epigrâm'ın özelliklerinden biri olan teaccüb unsuru da elde edilir. Şöyle ki şair, Adonis'in şiirini okumanın vereceği günahın, şeytanın vereceği vesveseyi de aşan daha kötü bir günah olduğunu vurgulayarak mübâlağa ile şair Adonis'i hicvetmiştir.

Ahmed Matar'ın şiirlerinde epigrâm sanatının birçok özelliğinin mevcut olduğunu görüyoruz. Bu nedenle, bu şairin şiirlerini epigrâm sanatından bahsetmeden incelemek doğru olmaz.²⁰

Sonuç

Şair epigrâm yapısını kullandığı şiirlerde hicivli kısa ifadeyi elde etmek için hafz üslubunu (*kelime ya da cümle eksiltme*) kullanmıştır. Bu da şiirin monotonluktan kurtulmasını sağlar. Ayrıca şiirde kafiyeyi ve ona uygun manayı sağlamak için epigrâm yapısıyla uyumlu sözcükler seçmiştir. Şiirleri içerik olarak her ne kadar hürse ki – kendisi de özgürlük şairi olarak anılmıştır – veznen kelime sonlarında mukayyed (*kısıtlı*) kafiyeye bağlı kalmıştır.

Matar epigram sanatını icra ettiği şiirlerinde ironiyi, mizâhı, metaforu, istihzayı ve kinaye, teşbih gibi belağî sanatları bolca kullanmıştır. Epigrâmlarında التَّنَاصُ (*metinlerarasılık*) formatını özellikle Kur'ân-ı Kerîm başta olmak üzere icra etmiştir. Şair epigrâm yapısı ile hiciv ve nükteli kısa ama düşündürücü bir hiciv şiiri formatına dönüştürmüştür.

Şair epigrâm ile ele aldığı şiirlerinde ünlem işaretini soru işaretinden sonra (!?) merak uyandırmak ve dikkat çekmek için özellikle kullanmıştır. Şiirlerinin başlığı şiirin içeriği ile ilgili fikir sağlayan ve konuya dikkat çeken türdedir. Şairimize göre şiir sadece estetik bir ifade değil insani bir mesajdır.

Çalışmamız sonucunda epigrâm sanatının Türk edebiyatında müstakil bir sanat dalı olarak ele alınmadığı, bu ifade yerine nükte kullanıldığına şahit olduk. Batı ve Arap edebiyatında ise epigrâmın etkin kullanıldığına özellikle Arap edebiyatında Matar'ın bu sanatı kısa nükteli hiciv sanatı olarak icra ettiğine ulaştık. Epigrâm'ın şairlerimizce de etkin kullanılmasını temenni ederiz. Ayrıca bu alanda araştırma yapacakların epigrâmik üslubu ele almadan önce diğer Beyâni ve Bedî' sanatları incelemelerini ve daha sonra bu alandaki şiirleri ele almalarını tavsiye ederiz.

Kaynakça

- Adil el-Usta (1991). *Arap Edebiyatında Epigrâm Sanatı: Ahmed Matar ve Lafitât*, Almanya
- Alyan Hamza (2016). *Culture and Arts el-Qabas*, Kuveyt
- Güneş Kadir (2013) *el Mu'cem*, Mektep Yay, İstanbul
- Huceyrî (2004). "İşrâkât Şehîd 'Abbâs b. Şeleb", "Şu'arâ'u-Saddâm ve'l-Ba's", *Mulhak Cerîdetu'n-Nehâr*, Irak
- İbn Manzûr (1997). Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*, Dar-u Sadr, Beyrut
- İnan Süleyman (2022) *Epigrâm*, Liberte Yayınları, İstanbul
- Matar Ahmet (2003). *el-A'mâlu's-Şi'riyye el- Kâmile*, Londra
- Matar (2016). *Lâfitât*, Ceridetu'l-Qabas, Kuveyt

²⁰ Usta, Arap Edebiyatında Epigrâm Sanatı: Ahmed Matar ve Lâfitât, Almanya, 1991, s. 6.

Matar (2020) *řâ'iru'l-Menfâ ve'l-Lahzatu'l-Hârika*, Savtu'l-I'rak, Stokholm, İsveç

Mevsû'atu'l-'âlemiyye (2016). li'ş-ři'ri'l-'arabî, Mart

Mutalibî Malik (1981). *Çağdaş Irak şirinin Dil Yapısı*, Kùltür Bakanlığı Yayınları, Bağdat

Mutçalı Serdar (2014). Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça Sözlük, Dağarcık, İstanbul

Toptaş Mahmut, *Arapça-Türkçe Lügat*, Cantaş Yayınları, İstanbul